

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ФИЛОСОФИЯ ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ
ДІНТАНУ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТТАНУ КАФЕДРАСЫ

«ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДІНТАНУЛЫҚ
БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ ДІНИ САУАТТЫЛЫҚ» атты
ғылыми-практикалық конференция
МАТЕРИАЛДАРЫ

Алматы, 16 маусым 2016 жыл

Ильминскийдің идеяларының қарсыластары ұлттық білім беруді дамытуға және құлшылық рәсімдерін бұратана халықтардың өз тілінде жүргізуге қарсы болды. Олардың тұжырымы бойынша Ильминскийдің жүйесі орыс емес халықтардың ортасында ұлтшылдықты және сепаратизмді арттырады. Бірақ Ильминский айтылған бұл уәждердің барлығын жоққа шығарып, өзі құрған жүйе арқылы орыс емес халықтар Ресейге және православиеге деген махаббатпен тәрбиеленетінін ерекше атады.

Ильминский күштеп орыстандыру мен шоқындырудың нәтижесі төмен екенін жақсы білді. Сол себепті білім беру саласының шоқындыру мәселесі бойынша сапалы көрсеткіштерге дәнекер боларын аңғарды. Оның ойынша, мұсылмандар мен пұтқа табынушыларды православ етудің жалғыз жолы – ұлттық мектептер болатын. Н.И. Ильминский ауыр науқастан соң 1891 жылы 27 желтоқсанда дүниеден өтті және Қазандағы Арск зиратханасына жерленді. Ресейдің империялық мүдделеріне бас ұра қызмет еткен және орыс емес ұлттардың руханиятына көп зардабын тигізген Ильминскийдің өмірлік жолы осылай өрбіген. Орыс миссионері білім беру жүйесін өз мақсат-мұраттарына тиімді түрде пайдалана білді. Қазақ ағартушысы Ы. Алтынсарин де бастапқыда Ильминскийдің зымыян пиғылын аңғармады. Белгілі ғалым Т. Жұртбай Ы. Алтынсарин мен Н.И. Ильминский достығының ақырғы бөлігі жөнінде ойын былай деп білдіреді: «Түпкі мақсаты туған ұлтының мүддесі болғандықтан да Ыбырайдың ғұмыр соңында Ильминскийден безсе – безетіндей жөні бар еді. 1846 жылдан бастап Қазанның діни академиясының «Мұсылмандарға қарсы күрес бөлімі» кафедрасын меңгерген Н.И. Ильминскийдің жылы-жылы сөйлеп жыланды інінен шығаратын жымсыма пиғылын Ыбырай миссионердің ағартудың өмірге ашық енгізіле бастаған тұсында бір-ақ білді»[8].

Қазіргі кезеңде де тәуелсіз Қазақ елінде миссионерлік саясат аса белсенді түрде жүргізіліп жатыр. Біз руханиятымызды өздеріне тәуелді еткісі келетін бүгінгі заманның миссионерлерінен аса сақ болуға тиіспіз. Қазіргі кезеңнің миссионерлерінің мүмкіндіктері мол және олар аса қауіпті екенін ешқашан естен шығаруға болмайды.

1. Мырзахметов М. Қазақ қалай орыстандырылды. – Алматы: Атамұра – Қазақстан, 1993. 128 б.
2. Мәшімбаев С.М., Мәшімбаева Г.С. Патшалық Ресей және Кеңес империяларының Қазақстандағы рухани отарлау саясатының зардаптары. – Алматы: Қазақ университеті, 2013. – 268 б.
3. Журавский А. В. Миссионерская деятельность в Казани на рубеже XIX-XX вв. // Научно-богословские труды по проблемам православной миссии. Белгород, 1999. С. 82.
4. Ильминский Н. И. Воспоминания об И. А. Алтынсарине, инспекторе киргизских школ Тургайской области. Казань, 1891.
5. Сковородкина И.З. Идея просвещения российского народа в педагогике Н.И. Ильминского, http://www.jeducation.ru/6_2008/91.html.
6. Машанов М. А. Ответ на доклад «Чрезвычайной ревизионной комиссии Братства св. Гурия», Казань, 1905.
7. Исхакова Р Р Казанская учительская семинария и ее роль в подготовке учителей для национальных школ. Казань, 2001.
8. Жұртбай Т. «Күйесін, жүрек... сүйесін...»: Абай: "Жан бостандығы" немесе рухани тәуелсіздік. – Алматы "Қайнар", 2009.- 464 б.

**Б.Б. Мейрбаев,
Э.Ф. Есекеева**

The influence of arabic culture on medieval Europe

Today, Western countries perceive Islam as an aggressive and hostile religion. These concepts and images reflect stereotypical thinking, which formed over the centuries.

Adoption of Islam in North Africa, Egypt and Syria, which took almost half of Christendom in the Mediterranean area, the conquest of Muslim Spain and Sicily and the crusades in Palestine, the Crusaders capture Jerusalem and revenge Salah ad-Din (Saladin), the Reconquista in Spain and Constantinople, the arrival of the Turks in the Balkan peninsula and the rebellion of Slavic and Greek peoples – all these events are interpreted as religious wars, wars of faith and thus, in the minds of the parties was fixed idea of a historic confrontation between Christians and Muslims.

At the beginning of the present century, French historian of philosophy and religion, Ernest Renan in one of his lectures was of the opinion that the Arabs – are not inclined to science and Islam – a

religion alien to the scientific research. Now, most likely, dominates the view, most clearly represented by the famous orientalistom Franz Rouzentalem that characterized medieval culture of the Muslim East as "Knowledge triumph" [1]. English explorer William Montgomery Watt, arguing that "the period from 1100 to almost 1350 Europeans are culturally and intellectually inferior to the Arabs" [2]. The well-known American historian – Will Durant, in his book "The Story of Civilization", writes: "Starting from the 8th and 13th centuries, Islam from the point of view of the power system, territorial scope, standard of living, fair laws, religion, literature, scientific research, medicine, philosophy, was the vanguard of worldwide. Islamic culture of the 12th century perfectly observed in the grand European churches. Until now, none of the art is not exceeded by the elegance and beauty of Islamic. Art and culture in the Islamic land, developed and deepened a lot more than in Christian countries of the Middle Ages" [3].

Since the early Middle Ages, the role of the intellectual and spiritual artist belonged to the Arab-Muslim world. Arab culture had a profound influence on European civilization, covering all aspects of life: household, scientific-technical, spiritual, sociocultural, etc. European philosophy and culture in general have experienced strong influence creativity of Arab thinkers, artists and poets.

The Arabs played an intermediary role: they took ancient Greek culture, adding to it a number of major achievements and handed over to Europe.

Islam not only enriched Europe extensive knowledge in various fields of science. At the same time, he contributed to the formation of European identity and has had a significant influence on the development of cultural processes.

Cultural activities of the peoples of the Caliphate is a very important link in the historical chain of the development of world culture. In the field of *history* – is a discussion on the influence of Islam on the genesis of the feudal system in Europe, which has put a well-known Belgian historian Pirenne.

In the field of *literature* – a debate about the origins of the medieval genre fabliaux, the relationship between Eastern and Western elements in the Provencal lyric, about the impact of the rich Arabic heritage views and work of Dante.

In the field of *natural science* – the study of the influence of the Arab works on the development of medicine and astronomy in Europe.

In *philosophy* – it is a problem of conditioning of the Latin Averroism philosophy of Ibn Rushd system, known in Western Europe as Averroes. His commentaries on Aristotle had a tremendous impact on Western European scholastic philosophy and science.

Thus, when the Caliph Mamun (813-833.) – is widely developed activity on the translation of Greek scientific and philosophical works into Arabic. At the same time and cross the Syrian-Greek influence, went Indo-Iranian influence. The tradition dates back to the Mansur (754-775 gg.) – translation of basic works of Galen, Hippocrates, Ptolemy and Euclid. During the IX-XI centuries, scientists caliphate became well-known works of Aristotle, Plato and the Neoplatonists. By the XI century, the Arabs not only fully mastered, but greatly expanded and deepened the scientific achievements of the Greeks in the field of anatomy, physiology and zoology, as well as astronomy and mathematics; in geography Arabs widely developed the Greek doctrine of somatic zones (areas) and especially the climate impact on the cultural development of peoples. This doctrine is set out in a prominent geographer Yakut (1179-1229 gg.), and grounded by Ibn Khaldoun (1322-1406 gg.).

A more direct and lasting impact on the Arab culture through Europe was the Caliphate of Cordoba. The culture of this state was the highest and best in Western Europe. In Muslim Spain powerful centers of dissemination of knowledge and culture were universities in Cordoba, Seville, Malaga and Granada, where, in addition to theology and jurisprudence, successfully taught astronomy, mathematics, chemistry and medicine.

The Arabs developed the doctrine of the earth sphericity. This doctrine in 1410, appeared in a Latin translation, and had a direct impact on Columbus. The astronomical works of Spanish Arabs formed the basis of European astronomy. Arabic names of stars in modern astronomy testify to the merits of the Arabs in this science. Science, such as algebra, trigonometry and analytical geometry were founded by the Arabs. Arab mathematics apprehended by the Indians and by improving, gave Europeans the numbers are still known as

"Arabic numerals"; they also included number – zero, that allowed to represent any number of digits.

Also, the Arabs have made an enormous contribution to medicine, delineating a specialty physician, surgeon and ophthalmologist, came to the idea of the infection as the cause of many diseases. Latin translations of Arabic Zahravi surgeon (died in 1013) were published in Europe before the end of the XVIII century, serving as a tutorial for students and a manual for doctors.

On the cultural influence of the Arabs on Europe show a number of scientific terms and everyday words learned by all European languages from Arabic – algebra, alchemy, almanac, logarithm, figure, zenith, tariff, sofa etc.

But the first close contact with Arab culture of Western took place during the period of the Crusades, during which the Crusaders began to borrow various elements of material and spiritual culture, which in comparison with semi-barbaric customs of medieval Europe, distinguished elegance. Americo Castro wrote: "The victorious army of Christians could not help but wonder at the sight of the greatness of Seville. Christians have never known anything like it in the arts, the economic splendor, civil organizations, industry, scientific and literary works". As a result, many Christian feudal Crusaders in their external appearance is almost no different from its neighbors – Muslims. Baldwin of Edessa (XII) wearing oriental dress and hosted by the Eastern tradition, sitting on the carpet. Tancred of Antioch minted coins of the Muslim sample. About the impression produced on the "Franks" Muslim culture, recounts in his memoirs ("The Book of edification") Syrian Emir Usama ibn Munqidh (XII century).

However, the most important role in acquaintance of Europe with the Muslim culture played Andalusia, as the Arabs called the conquered part of Spain, where the Arab-Muslim culture has penetrated at the beginning of the VIII century, at the period when Latin culture has been weakened. The Arab-Muslim material and spiritual culture gradually penetrate to the north, and outside the Iberian peninsula.

At Toledo in the XII century there was a board of interpreters, which aims to transfer the major philosophical works from Arabic. The work of the board attended by many scholars who came from different European countries. In the second half of the XIII century

with the election of King "Academic" Alfonso the X, in Toledo, in the "Academy of interpreters", which translated mainly works on mathematics, astronomy, optics, medicine, there is a new wave of influence of Muslim culture in Spain. It begins to show the influence of Arab culture, Islam in the art, especially in the works of artistic craftsmanship and fabrics. West used it as a model, adopting the motives of Muslim Spain; in the architecture of Sicily and Venice, in the tissues of Lucca and Florence can be seen strong influence of Islamic art. In the XVII century in the West there was the fashion for decoration culture of the Muslim East. Poetry poets of the Middle Ages – Nizami, Hafiz, Jami, Omar Khayyam, Rumi and many other – inspired by the European and American poets to create masterpieces of world poetry.

For a few decades after the emergence of the Caliphate the Arabs successfully conquered vast territories. What can explain this rapid dissemination of the new religion, and success in the conquest of many peoples? One of the reasons lies in the fact that Islam offered the Arab world the idea of centralization and unification, which in itself was an attractive in the eyes of the isolated peoples. Islam has suggested, in fact, not only a new way of thinking, but also a way of life.

In general, the performance of religious duties, a Muslim finds an expression of gratitude and a manifestation of one of its most important qualities – humility. The Muslim religion requires of the faithful execution of the five basic obligations ("five pillars of Islam"), which are associated with various rites and rituals. Islam regulates the daily life of the believer more than any other world religion. Islamic doctrine creates a specific mood of confidence in the cult of the believer is also for the reason that in Islam are highly sought after home, family and life.

Today, for many of us, the Arab world, is associated with Islam, Muslim life – with the narrow limits of Sharia, and what is called "Islamic civilization", Europeans perceived as unattractive antithesis of civilization "true", as a deviation from the universally recognized standards of human and natural. Many are convinced that the Islamic world has lagged behind, has not grown at all, or is unable to grow to the level of modern life and science. Few people remember that in the near – by historical standards – last Europeans "dark Middle Ages" learned from the Arabs, and that precisely because of Islamic

scholars made possible the restoration almost lost communication times between the ancient culture, on the one hand, and European Christian Middle Ages, with another.

This culture had a great influence on the development of European culture, and through it – to the world culture as a whole. This influence is evident in the field of art and culture, natural science, philosophy and medicine. At the same time it is not limited to the past, it is noticeable today. Some researchers believe that this effect will continue to become stronger, developing a "pan-Islamism" concept. The history of Islam shows that it easily adapts to the new conditions. It is important that it is maintained as a religion, without claiming to be the absolute subordination of the state and public life.

References

- 1 Franz Rosenthal. Knowledge Triumphant: The Concept of Knowledge in Medieval Islam. – Brill Publishers, 1970 – 355 p.
- 2 William Montgomery Watt. The Influence of Islam on Medieval Europe. – Edinburgh University Press, 1982 – 125 p.
- 3 Will Durant. The Story of Civilization. – 11 Volumes. – New York: Simon and Schuster, 1935-1975.

*Г.Ж. Нұрышева,
Н.О. Жанықұлов*

Исламға дейінгі кезеңдегі Араб түбегіндегі сенім жүйесі

Арабтардың исламнан алдыңғы кезеңді «жәһилия» сөзімен аталып, бұл сөздің түп тамыры «ж-һ-л» түбірінен шыққан ескі сөздіктердегі «білімсіздік», «надандық», «азғындық», «арсыздық», «жабайы (уахши)» деген сияқты мағыналарды береді. Жәһилия ұғымы мен сенімі жайында Хабашистанның патшасының алдында мұсылмандардың атынан сөйлеген Жағфар бин Әбу Талибтің бұл сөздерін мысал ретінде келтіруге болады.

«Ей, Патша..., Алла арамыздан бірімізді таңдап, елші қылып жібергенге дейін біз жәһилдердің тобынан едік. Пұттарға табынып, өлген хайуанның етін жеп, арсыз іс-әрекеттер жасадық. Туысқандар бір-бірімен қарым-қатынас жасамай,

көршілерге көршілік хақысын білмейтін едік. Күшті болғандар әлсіздерге күн бермейтін және ұзаққа созылған бұл мерзімде осылайша күн кеңістік. Кейін Алла Тағала арамыздан сенімді, намысты, турашыл Пайғамбарды елші ретінде жіберді. Ол бізді Ұлы Алланың бірлігін тануға және оған табынуға, ғибадат жасауға шақырды. Ағаштан, тастан жасалған пұттарға табынудан, Аллаға серік қосудан аулақ ұстады. Ол бізге тура сөйлеуді, аманатқа қиянат жасамауды, туысқан мен көршімен жылы қарым-қатынаста болуды, харамнан, қан төгген ұзақ болуды әмір етті. Арсыздыққа, өтірікке, жетімнің малын жеуге, намысты әйелге жала жабуға (ифтира етуге) тиым салды. Ұлы Аллаға ғана құлшылық етіп, садақа беру, ораза ұстау сынды тек қана көркем іс-әрекет жасауды үйретті.» [1/66].

Оқу-жазудан мақрұм болған бұл кезеңде қыз затының қадірі мүлдем болмады. Жанұяда қыз туылса, оны тірідей көміп тастады. Ал, тірі қалғандарына еркектің киімін кигізіп, шопандықты жүктеді [2/104].

Жәһилия кезеңіндегі адамдардың сенім жүйесі пұттарға негізделген еді. Араб өлкесі, айрықша Мекке қаласы пұтқа табынушылық белең алып, Хузза тайпасы Бани Хурайза әулетінің райысы болған Амр бин Лухай тарапынан қуатталды. Яғни, бұл кісі ауыр дертке ұшырап, сол дертінің шипасын іздеп Сирияның Балха өлкесіне барады. Ол жердегі емдік қасиеті бар ыстық суға тусіп, ауруынан айыға бастайды. Балха өлкесінің халқымен араласа келе олардың пұттарға табынатынын көреді. Олардан не үшін табынатынын, бұл пұттардың қандай қасиеті бар екендігін сұрағанда, олар: «Біз бұл пұттардан жаңбыр сұрасақ, жаңбыр жауғызады, ал егер жәрдем тілесек, көмектеседі» деп жауап береді. Амр бин Лухай бұл пұттардың біреуін Мекке қаласына алып келіп, Қағбаның ішіне орналастырды. Бұл пұт ежелде «Хубал» атымен мәшһүр болған Араб пұттарының ішіндегі ең құдіреттісі ретінде танылған. Амр бин Лухайдың халқы бұл пұтқа ғибадат жасауға насихаттап, Мекке қаласының арасында етек ала бастады. Сондай-ақ, бұл насихат жұмыстарының нәтижесінде «жиуар» сынды басқада тайпаларға да таралып үлгерді.

Меккенің Сафа, Исаф, Маруа төбесінде «Нәйлә» есімді пұттар болып, кейіннен Сирияға сапармен барғандар, қайт-

МАЗМҰНЫ

Алғысөз.....	3
<i>Абжасов С.Ө.</i>	
Салафизм ағымының кертарпа сипаты және ұлттық қауіпсіздік мәселесі	4
<i>Әскенұлы Е.</i>	
Қазақстан жастарының діни көзқарастарына миссионерлердің ықпалы	18
<i>Байтенова Н.Ж.</i>	
Қазіргі Қазақстандағы дінтану: заманауи сұранысқа жауап.....	29
<i>Бағашаров Қ., Қалдыбеков Н.</i>	
Исламдағы алғашқы діни-саяси ағым	35
<i>Габитов Т.Х.</i>	
Духовные вызовы эпохи и нравственные ценности народа Казахстана.....	41
<i>Кулмұсанов Н.Е., Шамсудинова Р.В., Аубекеров А.А.</i>	
Размышления студентов: Секты и деструктивные течения.....	53
<i>Құрманалиева А.Д., Борбасова Қ.М., Рысбекова Ш.С.</i>	
Христиандықтың миссионерлік қызметінің тарихы және оның таралуына ықпал етуші факторлар.....	60
<i>Құрманалиева А.Д., Әскенұлы Е.</i>	
Патша үкіметінің шоқындыру саясатын жүргізудегі миссионер Н.И. Ильминскийдің орны	75
<i>Мейрбаев Б.Б., Есекеева Э.Ф.</i>	
The influence of arabic culture on medieval Europe	83
<i>Нұрышева Г.Ж., Жанықұлов Н.О.</i>	
Исламға дейінгі кезеңдегі Араб түбегіндегі сенім жүйесі	88
<i>Утебаева Д.С.</i>	
Қазақстан жастарының радикалдану себептері және алдын-алу жолдары	99
<i>Акишева А. К.</i>	
«Сауаттылық әлемі: мектепте және социумда» атты 16-Ұлттық оқу конференциясының баяндамалары	106
<i>Жүсіпова Г. Ж., Долголевец А. Қ.</i>	
Ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың құзыреттілігін ұйымдастыру	109
<i>Қанарёва Е. А., Рахнянская Т. Н.</i>	

Формирование умений по восприятию и пониманию учебно- научного текста как основа формирования функциональной грамот- ности учащихся начальных классов.....	111
<i>Казакова О.</i>	
Вопросы как инструмент познания	114
<i>Кенжебаева К. С.</i>	
Чтение – начало творчеству	116
<i>Кайдарова Ж., Ахметова А.</i>	
М-Ж. Көпеевтің «Қазақ шежіресінің» ескіліктері	119
<i>Қоспаева А. Ж.</i>	
Инновациялық технологияларды пайдалану арқылы оқушыны өзіндік әрекетке дайындау мүмкіндіктері	122
<i>Маняпова Т. К.</i>	
Повышение профессионализма учителя в современных условиях..	126
<i>Момынкұлова А.</i>	
Отбасылық сауаттылық – оқушының оқырмандық мәдениетінің даму жолы	128
<i>Мухажанова Ж. М.</i>	
Формирование функциональной грамотности школьников на основе технологии критического мышления	130
<i>Назарова В.В.</i>	
Финишная прямая для нового старта. (Исследования тренера)	133
<i>Сейтенова Б.Е.</i>	
Баланың дамуында ата-ананың ықпалы	136
<i>Смагул Ж.Ж.</i>	
Мәтінді талдауда тәрбиенің төрт критерийлері бойынша ұғымдар қалыптастыру	139
<i>Сулейменова Ә.Қ.</i>	
Кәсіби өсу: мүмкіндіктер мен ізденістер.....	141
<i>Рахимберлина Г.С.</i>	
Оқушы мотивациясын қалыптастыруда кері байланыстың тиімділігі.....	142
<i>Хон Л.</i>	
Создавая среду для обучения: как рождаются новые стандарты	144
<i>Шегенева Б.Б.</i>	
Оқушыларды кітап оқуға баулу жолдары	147
<i>Авторлар туралы мәлімет</i>	
150	